

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 15

- a) sociálna stratifikácia a sociálna mobilita
- b) atomisti a naturalisti
- c) Gottfried Wilhelm Leibniz

a) sociálna stratifikácia a sociálna mobilita

V každej spoločnosti existujú sociálne nerovnosti, teda existuje vrstva bohatých a chudobných → každá spoločnosť sa delí na vrstvy = straty = triedy a toto vyplýva z toho, že nie všetci ľudia majú rovnaký prístup k sociálnym zdrojom. Sociálne zdroje sú:

- 1.) bohatstvo – mať ekonomické zázemie, majetok, príjem, mať určitú hodnotu vo forme peňazí alebo hmotných statkov
- 2.) prestíž – mať spoločenské zázemie, obdiv, úctu, vyplýva z ekonomického postavenia a bohatstva, aj keď niekedy nemusí (farár na dedine nemá bohatstvo, ale prestíž)
- 3.) moc – mať politickú moc a následne ekonomickú moc, ovládať skupinu ľudí, je to presadenie sa jednotlivca v spoločnosti alebo celej sociálnej skupiny – ovládanie, riadenie a manipulácia

Sociálna stratifikácia (strata = vrstva) je delenie a usporiadanie spoločnosti na vrstvy, kde sa vytvoria najvyššie, stredné, nízke a najnižšie vrstvy podľa bohatstva.

Znaky sociálnej stratifikácie:

- 1.) univerzálny jav – každú spoločnosť možno deliť do strát
- 2.) je výsledkom usporiadania a fungovania spoločnosti, nie je výsledkom individuálnych rozdielov medzi ľuďmi
- 3.) prechádza z generácie na generáciu – dedí sa (bohatí rodičia → bohaté deti)
- 4.) je podporovaná len určitou časťou spoločnosti, a určitou časťou je aj odmietaná

Stratifikačný systém je spôsob usporiadania spoločnosti, akési štátne zriadenie – sociálne nerovnosti sa vyvíjajú a pretrvávajú v celej histórii. Môže byť:

- 1.) uzavretý – nie je možná sociálna mobilita
- 2.) otvorený – je možná sociálna mobilita

Sociálna mobilita je prechod jednotlivca alebo celej sociálnej skupiny do inej vrstvy. Môže byť:

- **horizontálna** – prechod z jednej pozície do druhej, pričom sa nemení sociálne postavenie (napr. striedanie zamestnaní počas celého života v rámci jednej spoločenskej vrstvy, ...)
- **vertikálna** – pohyb sociálnej pozície zdola nahor a naopak (napr. postavenie lekárov sa zlepšilo, učiteľov zhoršilo, ...)
- **intergeneračná** – sociálne postavenie a pozícia generácií sa mení (deti sa majú lepšie/horšie ako rodičia, napr. syn šoféra sa stane diplomatom, ...)
- **intrageneračná** – pohyb medzi sociálnymi pozíciami v živote jednotlivca v priebehu života, pričom sa nemení jeho sociálne zaradenie, ale sociálna pozícia

Štruktúrna mobilita je jav, keď sa mení celá štruktúra spoločnosti, lebo sa zmenilo postavenie všetkých sociálnych skupín a označuje vertikálny pohyb celých sociálnych skupín

b) atomisti a naturalisti

Naturalisti = pluralisti

Poeleátski prírodovední filozofi. Predstavitelia:

- 1.) **EMPEDOKLES z AKRAGANTU** – zo Sicílie, bol to politický rečník, prírodovedec, lekár, zberateľ rastlín – vo svojej dobe bol považovaný za čarodēja/mystickú osobu. Napísal diela „*O prírode*“ a „*O očistení*“. Podľa neho tvoria základ sveta 4 živly:
 - 1.) voda = boh *Nestis* – má žltú farbu
 - 2.) vzduch = bohyňa *Héra* – modrá farba
 - 3.) ohneň = boh *Zeus* – červená farba
 - 4.) zem = boh *Hádes* – čierna farba

Veci vznikli miešaním týchto živlov v rôznom pomere, kt. sú spájané silami:

- 1.) príťažlivá sila – tvorí ju *láska* = boh *Eros*
 - 2.) odpudivá sila = nenávisť – rozdeľuje ich, aby ich láska opäť pospájala do všeobjímajúcej božskej gule
- 2.) **ANAXAGORAS z KLAZOMÉNY** – pochádzal z Malej Ázie a pôsobil v Aténach. Podľa neho tvoria arché malé drobné, ďalej nedeliteľné častice, kt. sú nám neviditeľné ale hmotné, všetky veci sa skladajú zo *semien* (**ARISTOTELES** ich nazval *homoiomérie* (*homoios* = rovnorodý; *meros* = časť – *merizmus*

= filozofický smer, kt. rieši vzťah celku a časti). Nič nevzniká, ani nezaniká, ale sa preskupuje v rôznych pomeroch. Podľa prevahy semien určitého druhu poznáme, čo vec je, všetky veci sú v pohybe a príčina pohybu je *nus* = rozum – najčistejšia sila, činný princíp sveta, kt. je hýbateľom všetkých čiastočiek vo svete a robí v ňom poriadok.

Atomisti

Predstavitelia:

- 1.) **LEUKIPPOS** – existuje o ňom len málo správ, zistil, že nemožno deliť veci do nekonečna, ale vždy ostanú akési najmenšie čiastočky, kt. sú ďalej nedeliteľné – nazval ich *atómy* (*atómos* = ďalej nedeliteľný)
- 2.) **DEMOKRITOS z ABDÉR** – pokračovateľ a žiak **LEUKIPPA**, tvrdil, že existujú atómy (nerovnomerný pohyb) a prázdno. Bol materialista-dualista, nesúhlasil s eleátmi, neveril v bohov, kt. boli podľa neho len fantazijné predstavy. Nazývali ho aj smejúci sa filozof-optimista. Za vznik vecí považoval zhľukovanie atómov, uznával mnohosť bytia a vecí, vznik a zánik vecí uznával na úrovni atómov. Veril vo *fatalizmus* (nevyhnutnosť), vylúčil náhodu – všetko zo všetkého vyplýva, *determináciu* – veci majú účinok a následok, pokúsil sa o mechanický výklad sveta. Svojím učením o atónoch predstihol vývoj vedy, jeho diela „*O rozume*“ a „*Veľké usporiadanie sveta*“ boli 1. antickými encyklopédiami, zaoberal sa astronómiou, fyzikou, matematikou a biológiou, bol bohatý a veľa cestoval, poznatky prinášal z Babylonie, Perzie a Egypta. *Atómy* sú večné, nedeliteľné, jemné a neviditeľné hmotné častice, kt. sa navzájom líšia veľkosťou, tvarom, polohou a usporiadaním, sú v neustálom pohybe a prázdnote, pohybujú sa všetkými smermi, nemajú rovnakú rýchlosť a ich pohyb je predurčený. Atómy do seba narážajú, vytvárajú zhľuky, spájajú sa háčikmi a vytvárajú veci, Pri prudších nárazoch vecí zanikajú. *Pohyb* je vnútorná nevyhnutnosť všetkých atómov, počet a tvary atómov sú nekonečné a kvantita vecí závisí od usporiadania atómov. Chápe ho mechanicky, uznáva súhrnný pohyb = *pád*. *Prázdno* je nevyhnutná podmienka pohybu. Tvrdí, že „*bytie je mnohé, rozmanitosť sveta je skutočná – reálna*“, vznik a zánik vecí chápe ako premenu vecí alebo neustále sa meniacu kombináciu atómov. *Duša* je hmotná, skladá sa zo zvlášť jemných atómov, kt. zanikajú spolu s telom. Veci a javy v živote sú príčinné = *kauzálne podmienené* – okolnosťami *determinované* (*determinare* = podmieňovať). Je prísny *determinista*, život človeka je tiež podmienený. Hovorí, že telo i duša sú smrteľné, jeho názory na život sú optimistické, cieľom človeka je dosiahnuť blaženosť na tomto svete = byť spokojný so svojím svedomím. Aby to dosiahol, musí:
 - 1.) pochopiť zákonitosti fungovania sveta
 - 2.) ovládať svoju žiadostivosť
 - 3.) užívať si radosti života s mierou
 - 4.) nebude podliehať myšlienkovým bludom a predsudkom

Tvrdil, že problémy sú dočasné, prechodné a dajú sa prekonať *rozumom* a *výchovou*. Kladie dôraz na rozumové poznanie, ním vystihujeme podstatu vecí, zmyslami dokážeme zachytiť len prechodné zhľuky atómov – zmyslové poznanie chápe ako otláčenie predmetov do okolitého zvuku ako kovové doštičky, kt. následne vnímame našimi zmyslami.

c) Gottfried Wilhelm Leibniz

- **nemecká novoveká filozofia, objektívny pluralistický idealizmus = monadologický pluralizmus, racionalizmus**

- popieranie filozofie **J. LOCKA**, absolutizácia rozumu

- ontológia: dielo „*Monadológia*“ = náuka o monádach = najmenšie ďalej nedeliteľné neviditeľné duchovné jednotky bytia, z ktorých všetko vzniká, sú uzavreté, sebastačné, „nemajú okná“, sú plné aktivity, pohybu a života. Najvýznamnejšie atribúty monád sú:

- 1.) percepcia (vnímanie)
- 2.) apercepcia (sebauvedomenie)
- 3.) pudenie (chcenie, žiadostivosť)

Monády vytvárajú harmóniu, ktorá je daná Bohom, tvoria nepretržitý kontinuálny vzostupný rad od najnižších až po najdokonalejšie, najvyššie je najčistejšia monáda monád = Boh. Sú hierarchicky usporiadané:

- 1.) temné = holé – najnižšieho rádu vytvorili prírodu a anorganický svet, nie je tu žiadna schopnosť percepcie)
- 2.) hmľisté – vytvorili organický svet (rastliny a živočíchy)
- 3.) jasné – človek a nad ním Boh (najvyšší stupeň percepcie, apercepcie)

- dielo „*Teodicea*“: „*tento svet je najlepší zo všetkých, aj keď existuje zlo vo svete*“ – zlo je potrebné, aby sme si vážili dobro, aby sa udržala harmónia a dokonalosť sveta

- dielo „*Nové eseje o ľudskom rozume*“: nesúhlasí s J. LOCKOM, hovorí, že existujú 2 pravdy:

- 1.) pravda rozumu - analytické vety typu matematických výrokov, protiklad tu nie je možný, majú apriórny predskúsenostný charakter a sú výsledkom dedukcie
- 2.) pravda faktu - majú skúsenostný aposteriórny charakter, sú výsledkom zmyslovej skúsenosti, sú príznačné pre prírodovedecké poznanie

- reaguje na tézu J. Locka, ktorá znie: "*Nič nie je v rozume, čo by predtým nebolo v zmysloch*", Leibniz doplnil, "*okrem rozumu samého*". Rozum disponuje takými poznávacími schopnosťami, ktoré nemožno vyvodit' zo skúsenosti. Ľudský rozum sa nepodobá čistej doske, ale mramoru so žilkami. Rozum obsahuje počiatky rôznych pojmov a téz, ktoré sa postupne "prebúdzajú". Za kritérium pravdivosti považuje jasnosť, zreteľnosť a neprotirečivosť poznatkov